

საერთო იბერიულ-კავკასიურ ძირთა მქონე ლოკალური პრევერბები აფხაზურში

ავტორი ნანა მაჭავარიანი

არნოლდ ჩიქობავას სახ. ენათმეცნიერების ინსტიტუტი (საქართველო), ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი
თბილისი, პ. ინგოროყვას #8.

ელფოსტა: nana.machavariani@gmail.com

ანოტაცია:

აფხაზურ ენას, ინკორპორაციული ბუნების გამო, უხვად მოეპოვება ე. წ. ლოკალური პრევერბები, რომლებიც ერთვიან ზმნას და ზოგჯერ სახელსაც და უცვლიან მას მნიშვნელობას, გამოხატავენ მიმართულებას, ადგილმდებარეობას და სხვ.

როგორც ცნობილია, ლოკალური პრევერბები დამოუკიდებელ სიტყვათაგან მომდინარე მორფოლოგიური ოდენობებია, რომლებიც დროთა განმავლობაში, ზოგ შემთხვევაში, თავიანთ ამოსავალ მნიშვნელობას დაშორდნენ და მოდალურ ელემენტებად ჩამოყალიბდნენ.

ასეთ ენობრივ უბანში იბერიულ-კავკასიურ ენათა შორის არსებული ერთობა განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანია, რადგან ლოკალური თუ სხვა შინაარსის მქონე მოდალური ელემენტები ენის ლექსიკური ფონდის უძველეს ნაწილს წარმოადგენს.

სტატიაში განხილულია რამდენიმე ლოკალურ პრევერბი, რომლებიც, ჩვენი აზრით, საერთო იბერიულ-კავკასიური წარმომავლობისა უნდა იყოს:

გარა „შემოღობილ-შემოკავებულთან“, „სადგომთან“ ყოფნა-მოქმედებასთან დაკავშირებით. შდრ.: ქართ. **რაგვი**, **შემორაგვა**, მეგრ.: **გორაგუა**, **რაგუა**, სვან.: **რგუ** „დანგრევის პირას მისული (შენობა, გზა)“.

მაა „სითხესთან, წყალთან დაკავშირებით“, შდრ. ქართ.: **ვეძა**, **ვეძისი**, **ვეჯა**, **ვეჯინის ხევი**.

ჩხენ - (**ჩხენგ**-) „ცხენზე თან“, შდრ.: ქართ.: **ცხენი**, მეგრ.: **ცხენი**, სვან.: **ჩჷჷ**. ამ ლექსემასთან დაკავშირებით საგანგებოდ გვინდა გავამახვილოთ ყურადღება იმ გარემოებაზე, რომ ქართულსა და მეგრულს შორის არსებულ იდენტურ **ც / ც** შესატყვისობას, სვანურის მსგავსად, აფხაზურში **ც / ჩ** ბგერათმესატყვისობა შეესაბამება. მიუხედავად იმისა, რომ აფხაზურს „ცხენის“ აღსანიშნავად თავისი საკუთარი **აჩგ** ლექსემა აქვს, აღნიშნულ ლოკალურ პრევერბში გვხვდება ქართველური **ცხენ** სიტყვის **ჩხენ** - (**ჩხენგ**-) შესატყვისი.

კჭა/გ „სახლის კუთხესთან“ დაკავშირებით, შდრ.: ქართ.: **კუნჭული**, მეგრ.: **კუჭული**...

კედ „ზედ, სიბრტყეზე“, შდრ.: ქართ.: **კედელი**, **კიდე**, **კედარო**, მეგრ.: **კიდა** „კედელი“, **ჯებირი**“, „ტიხარი“, სვან.: **ჭუედ** „კედელი“.

მგა/გ „შიგნით“, („მუცელში“) შდრ.: ქართ.: გულ-გვამი, მეგრ.: გვამი „მუცლის ღრუ“, სვან.: გუამ „მკერდი, გულმკერდი“.

ფგრა / გ „წინ“ შდრ.: ქართ.: ფერდი.

ფა / გ „წინ, პირისპირ“, შდრ.: ქართ.: გადაფარება, მეგრ.: ფორუა, სვან. ლიფრაუ.

ღრა/გ „მუცელში“, „შიგ (სიღრმეში)“ შდრ.: ქართ.: ღრუ /ღარი, სვან.: ღარი „მუცლის ღრუ“.

ნყგ „სივრცეში“ შდრ.: ქართ.: ყენ.

კვლა / გ „ჭუჭრუტანაში“, „გამჭოლ“ შდრ.: ქართ.: კენ/ სკნელ.

ხა / გ „მაღლა, თავთან დაკავშირებით“ შდრ.: ქართ.: ხურ / ხურვა, ახურავს.

ლა / გ „შიგ, შორის“, შდრ.: ქართ.: ლალვა / შელალა, მეგრ. ულა, სვან. ლი-ზელ-ალ...

ყა / გ „მჭიდროდ მიკრული“, შდრ.: ქართ.: ყუნჭ / ყუნწ / ყუა.

კნ / გ // კვნ „დაკიდება“, შდრ.: ქართ.: სკნელ / კნელ.

ფგდ / გ „მკერდზე“, „გულის ფიცარზე“, „სიბრტყეზე“, „ზედ“, შდრ.: ქართ.: გული, მეგრ. გური, სვან. გუტი, გუ.

ვა / გ „გვერდით“, შდრ.: ქართ. გვერდი.

კ / გ „გარშემო“, „ირგვლივ“, შდრ.: ქართ. ცე-კვ-ა.

მლა / ბლა / გ „წელზე“, შდრ.: ქართ. ჩა-ბლა-უჭება.

ჟ „ზედ (გდებით, ცემით)“, შდრ.: ქართ. ჟვავი, შვავი, ჟვეტა, შვეტა, მეგრ.: ზვე „ზვავი, ზვავად მოსული (ბალახი, სარეველა), სვან.: ჟი „ზე, ზედ“.

სტატიაში წარმოდგენილია შესაბამის სამეცნიერო ლიტერატურაში წარმოდგენილი სხვა იბერიულ-კავკასიურ ენათა შესაბამისი მასალაც.

საკვანძო სიტყვები: აფხაზური ენა, ლოკალური პრევერბი, იბერიულ-კავკასიური.

შესავალი

აფხაზური ენას ინკორპორაციული ბუნების გამო უხვად მოეპოვება ე. წ. ლოკალური პრევერბები, რომლებიც ერთვიან ზმნას და ზოგჯერ სახელსაც და უცვლიან მათ მნიშვნელობას. ეს მოდალური ელემენტები გამოხატავენ მიმართულებას, ადგილმდებარეობას და სხვ.

როგორც ცნობილია, ლოკალური პრევერბები დამოუკიდებელ სიტყვათაგან მომდინარე მორფოლოგიური ოდენობებია, რომლებიც დროთა განმავლობაში თავიანთ ამოსავალ მნიშვნელობას დაშორდნენ და მოდალურ ელემენტებად ჩამოყალიბდნენ.

ასეთ ენობრივ უბანში იბერიულ -კავკასიურ ენათა შორის არსებული ერთობა განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანია, რადგან ლოკალური თუ სხვა შინაარსის მქონე მოდალური ელემენტები ენის ლექსიკური ფონდის უძველეს ნაწილს წარმოადგენენ.

არ არის ძნელი წარმოსადგენი, თუ რამდენი დრო დასჭირდებოდა ენაში ცალკეულ სიტყვათა ფორმირებას და შემდგომ ამ სიტყვათა ცვეთის შედეგად მათგან მოდალური ელემენტების ჩამოყალიბებას.

განვიხილავთ რამდენიმე ლოკალურ პრევერბს, რომლებიც, ჩვენი აზრით, საერთო იბერიულ-კავკასიური წარმომავლობისა უნდა იყოს:

ძირითადი ნაწილი

გარა „შემოღობილ-შემოკავებულთან“, „სადგომთან“ ყოფნა-მოქმედებასთან დაკავშირებით. შდრ.: ქართ. **რაგვი**, **შემორაგვა**, მეგრ.: **გორაგუა**, **რაგუა**, სვან.: **რგუტ** „დანგრევის პირას მისული (შენობა, გზა).“

გარა „შემოღობილ-შემოკავებულთან“, „სადგომთან“ ყოფნა-მოქმედებასთან დაკავშირებული ლოკალური პრევერბი: **აქეთაქა რან დგნ-გარ-ღგდტ** „სოფლებში შევიდა“ (ლომთათიძე 1982: 13). (მაჭავარიანი 2020 : 19).

„ს.-ქართვ. ***ირგულ**- „ირგვლივ, გარშემო“

ქართ. **ირგვლ**-ივ „გარშემო“

ს.-სინდ. ***არგუტა**- „ახლო“

აბაზ. **არგუტა**-ნე „ახლოს“, აფხაზ. **ნაგუტა** „ახლო“

ადვილი შესაძლებელია აქვე შემოვიდეს აბაზური **აგუტა** (← ***არგუტა**) „მეგობარი“ სიტყვაც (სემანტიკისთვის შდრ. ქართ. ახლო → ახლობელი). დადესტნურ ენებში როგორც ქართული (ლავ. **ლაგმა** „ირგვლივ“), ისე სინდური (დიდ. **იგო**, ხვარშ. **აგოლ** „ახლოს“...) მნიშვნელობები ბუნებრივი ჩანს.“ (ჩუხუა 2017 : 220).

მაა „სითხესთან, წყალთან დაკავშირებით“, შდრ. ქართ.: **ვეძა**, **ვეძისი**, **ვეჯა**, **ვეჯინის ხევი**...

მაა „წყალთან“, „სითხესთან“ დაკავშირებული ლოკალური პრევერბია: **ამრა ნ-მაა-ლონ ეიფშ** „მზე წყალში (ზღვაში) რომ ეშვებოდა იმ დროს“ (ლომთათიძე 1982: 15).

„ს.-ქართვ. ***მალტა** „ზღვა“

ქართ. **ზღტა-ა**, **ზღვა**

ზან. (მეგრ.) {**ზორღა**-}, ჰიდრ. **ზორღა**-თ-ი, ლაზ. **ზოღა** // **ზულა**, **მზოღა** // **მზულა** „ზღვა“

სვან. **ძულტა**, **ზულტა** (ბქ.) „ზღვა“ ....

სარწმუნო ჩანს ს.-ნახ. ***ქაღა** „ქვიშა, ღორღი“ ძირთან კავშირიც.“ (ჩუხუა 2017 : 488).

ჩხუნ - (**ჩხუნგ**-) „ცხენზე თან“, შდრ.: ქართ.: **ცხენი**, მეგრ.: **ცხენი**, სვან.: **ჩჷყ**... ამ ლექსემასთან

დაკავშირებით საგანგებოდ გვინდა გავამახვილოთ ყურადღება იმ გარემოებაზე, რომ ქართულსა და მეგრულს შორის არსებულ იდენტურ ც/ც შესატყვისობას, სვანურის მსგავსად, აფხაზურში ც / ჩ ბერათმესატყვისობა შეესაბამება. მიუხედავად იმისა, რომ აფხაზურს „ცხენის“ აღსანიშნავად თავისი საკუთარი აჩუგ ლექსემა აქვს, აღნიშნულ ლოკალურ პრევერბში გვხვდება ქართველური ცხენ სიტყვის ჩხენ - (ჩხენგ-) შესატყვისი.

ჩხენ - (ჩხენგ-) „ცხენზე, თან“ შინაარსის შემცველი ფუძე-წინდებულება: ჟაად აზრან ჟ-სგ-ჩხენგ-ლ! „მოდით აქეთ, ცხენზე შემომიჯექ!“ (ლომთათიძე 1982: 56).

ჩაჟ „ცხენზე“ ჯდომასთან დაკავშირებული ფუძე-წინდებულება: სემაცარა ს-ჩაჟ-უპ „მე მარტო ვზივარ ცხენზე“ (ლომთათიძე 1982: 14). (მაჭავარიანი 2020 : 24).

„ს.-ქართვ. *ა-ჩუ- „ცხენი; შემახილი ცხენისადმი“

ქართ. აჩუ „ცხენთ შერისხვა“ (საბა), აჩუ-ა, ცხენი ბავშვის ენაზე“, ქიზიყ. ჩუ-ა ცხენი“

ზან. (მეგრ.) ჩუ „შემახილი ცხენისადმი“, აჩუ „id“

სვან. აჩუ „აჩუ“

ქართველურ ენა-კილოებში სათანადო ძირების არსებობაზე ჯერ კიდევ პ. ჭარაია მიუთითებდა [ჭარაია 1912 : 48-49].

ონომატოპოეტური შინაარსის ძირია, ამიტომაც არაადეკვატურია ბერათმესატყვისობათა ჩვენებაც.

ს.-სინდ. *ჩუ „ცხენი“

ადიდ. (შაფს.) ჩგ, ჭემგ., ბჟედ. შგ, აბძახ. სგ, ყაბ. შგ, ბასლ. სგ „ცხენი“

უზბიხ. ჩგ „ცხენი“

აბაზ. ჩგ, აფხაზ. ა-ჩგ „ცხენი“

ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული ძირია იბ.-კავკ. ენებში, თუმცა ნახურ ენათა ეკვივალენტი დღემდე გვაკლია.

ს.-ქართვ. *ა-ჩუ- : ს.-სინდ. *ჩუ კანონზომიერი შესატყვისობა ჩანს, მიუხედავად ძირთა ექსპრესიული ხასიათისა. თვალსაზრისი იმის შესახებ, რომ ქართველური ძირ-ფუძეები ნასესხებია ჩრდილოკავკასიური ენებიდან, არ ასახავს სინამდვილეს [შდრ. სტაროსტინი, ნიკოლაევი 1994 : 520-521]. (ჩუხუა 2017 : 102).

კჭა/გ „სახლის კუთხესთან“ დაკავშირებით, შდრ.: ქართ.: კუნჭული, მეგრ.: კუჭული...

კჭა //გჭა „კუთხეში, კედელთან“ შინაარსის შემცველი ფუძე-წინდებულება: დ-გ-კჭან „კედელთან დასვენეს“. (მაჭავარიანი 2020 : 25).

„ს.-ქართვ. *კუძეც-ო „კუთხე, ნაწილი“

ქართ. (რაჭ.) კვეცო „თოხის ერთი კუთხე“...

„ს.-სინდ. *კუა-ა „კუდი“

უბიხ. კუაჩა „კუდი“

ფუძეენური მონაცემი აღდგება უბიხური მონაცემის საფუძველზე მხოლოდ, მაგრამ სა-
ნდო შესატყვისი, ქართულთან ერთად, დაღესტნური: ენებშიც პოვნიერი ჩანს, შდრ. დარგ.
(ჩირგ.) ყურც „კუთხე“, ლაკ. ჯუნჩუ „კულული“.

სემანტიკური კორელაცია კუთხე ~ კუდი ~ კულული არ არის წინააღმდეგობრივი.“
(ჩუხუა 2017 : 235).

კვდ „ზედ, სიბრტყეზე“, შდრ.: ქართ.: კედელი, კიდე, კედარო... მეგრ.: კიდა „კედელი“,
ჯებირი“, „ტიხარი“, სვან.: ჭუედ... „კედელი“.

კვდ „ზედ, სიბრტყეზე“ შინაარსის შემცველი ფუძე-წინდებული: ი-კვდ-გნ „გულზე ეკი-
და“. (მაჭავარიანი 2020 : 18).

თუ გავითვალისწინებთ, რომ სახლებს ძველად ხისგანაც აშენებდნენ და წნელითაც
წნავდნენ (მაგ.: უძველესი ქართული, დასავლეთ საქართველოში გავრცელებული ნაგებობა -
ფაცხა), არ იქნება მოულოდნელი ასეთი დაკავშირება.

„ს.-ქართვ. *კედ-ა „ჯოხი; კეტი“

ქართ. (დიალ.) კედა „მსხვილი კეტი კარების დასაკეტად“, მოხ. კედა-ა „ხის გრძელი ჯო-
ხი“

დღეს გავრცელებული კეტი-ი ფორმის უძველესი სახეობა კედ- (//კედ-ა) უნდა ყოფილი-
ყო, რაც მთის დიალექტებს შემორჩა ქართულში. ძველქართული კედ- ადრეული ნასესხობის
სახით დასტურდება წოვათუშურ ენაში, შდრ. წ.-თუშ. კედ „კეტი“, дубинка

ს.-სინდ. *კადა-ა „პატარა ჯოხი“

უბიხ. კარდა „ბურთის დასარტყმელი პატარა ჯოხი“...

ს.-ქართვ. *კედ-ა : ს.-სინდ. *კადა-ა არქეტიკთა კანონზომიერი შესატყვისი უნდა ჩანდეს და-
ღესტნურ ენებშიც, შდრ. კარატ. კანტა „კეტი“. ეს უკანასკნელი შეიძლება, მონათესავე იყოს დი-
ლოური კიტი „ჯოხი; კეტი“ სიტყვისა.“ (ჩუხუა 2017 : 226)

მგა/გ „შიგნით“, („მუცელში“) ...შდრ.: ქართ.: გულ-გვამი, მეგრ.: გვამი „მუცლის ღრუ“,
სვან.: გუამ „მკერდი, გულმკერდი“...

მგა/გ „შიგ, შუაში, შუაგულში“ მნიშვნელობის მქონე ფუძე-წინდებული, რომელიც
მომდინარეობს ამგა/გ „მუცელი“ ლექსემისაგან: ი-ა-მგა-ზ „შიგ ჩაყრილი იყო“. (მაჭავარიანი
2020 : 19).

ფგრა / გ „წინ“ შდრ.: ქართ.: ფერდი

ფა / გ „წინ, პირისპირ“, შდრ.: ქართ.: გადაფარება, მეგრ.: ფორუა, სვან. ლიფრაჟ

ფე „წინ“ შინაარსის შემცველ ლოკალურ პრევერბი: **ამჟან დგ-ს-ფგ-ლეიტ** „გზაზე შემომხვდა“. **ფგრა/გ „წინ“: ოჟშთა უგ-ა-ფგრ-წერ ცვამ** „აწ რომ შენ მას გამორდე (გამოეცალო), ცუდი არაა (ლომთათიძე 1982: 42).

„ს.-ქართვ. *პირ- „პირი; პირველი“

ქართ. პირ-ი, პირ-ვ-ელ-ი, პირ-ი-ელ-ი, პირ-მშო

ზან. პიჯ-ი „პირი“

სვან. პილ „პირი, ტუჩი“...

ს.-სინდ. *ფგ-რ- „პირველი“

ადილ. ა-ფგრ-გ, ყაბ. ა-ფგრ-გ „პირველი“...

სინდურ-ქართველურ არქეტიპებს შეესატყვისება დადესტნური ენებიდან ბეჟიტ. **ფორ-ო**, **ჰუნზიბ. ფორ-ო** „ცხვირის ქვემო ნაწილი სახისა“. (ჩუხუა 2017 : 314)

ღრა/გ „მუცელში“, „შიგ (სიღრმეში)“ შდრ.: ქართ.: **ღრუ /ღარი**, სვან.: **ღარი** „მუცლის ღრუ“.

ლოკალური პრევერბი **ღრა/გ** „შიგ“ მნიშვნელობით: **ფგგ ა-ღრა-ზ** „მას გულში რაც ჰქონდა“.

ნყგ „სივრცეში“ შდრ.: ქართ.: **ყენ**

ყა//ყგ „მჭიდროდ მიკრული“ შინაარსის შემცველი ლოკალური პრევერბი (ოდენ უკუქვევითი მიმართულებისა): **უგ-ს-ყა-წ** „დამეხსენ, თავი დამანებე!“ (ლომთათიძე 1982: 34).

კვლა /გ „ჭუჭრუტანაში“, „გამჭოლ“ შდრ.: ქართ.: **კენ / სკნელ**

ჯა /გ > აფხ. ხა / გ შდრ.: ქართ.: **ხურ / ხურვა, ხურავს...**

ლა /გ „შიგ, შორის“ შდრ.: ქართ.: **ლალვა / შელალა**, მეგრ. **ულა**, სვან. **ლი-ზელ-ალ...**

ლა- ლოკალური პრევერბია, გამოხატავს „შიგ“ მყოფობას: **ილოუპ** „შიგ არის“.

ჩვენ ვფიქრობთ, რომ ინსტრუმენტალისის -**ლა** სუფიქსის მასალობრივი ერთიანობა ლოკალურ პრევერბ -**ლა**-სა და იქითა მიმართულების აღმნიშვნელ -**ლა** ელემენტს, ასევე ძირ-სუფიქს -**ლა**-ს შორის შესაძლოა შემთხვევითი არ იყოს და ამ -**ლა**- ელემენტის თავდაპირველი ამოსავალი მნიშვნელობა „თან შეტანება, შიგ მყოფობა, საიქითო მიმართულების აღნიშვნა“ იყოს (მაჭავარიანი 2019 (ბ) : 36), , (მაჭავარიანი 2019 (ა) : 85).

„ს.-ქართვ. *ლალ- „გარეკვა“

ქართ. **ლალ-ვ-ა** „გარეკვა“, მი-**ლალ-ავ-ს** „მიერეკება“, **ჰ-ლალ-ვ-იდ-ეს...**

ზან. (მეგრ.) **ლოლ-უ-ა** „გარეკვა“, მე-**ლოლ-უნ-ს** „მირეკავს“, გეგნო-**ლოლ-უ** „გადარეკა“

სვანური შესატყვისი არ ჩანს. ძველქართულიდან მოყოლებული აქტიურად მოქმედი

ლალ- ზმნა კანონზომიერად შეისატყვისებს ლოლ- ფუძეს ზანურში [ფენრიხი, სარჯველაძე 2000 : 301].

ს.-სინდ. *ლალ-ა „სვლა, შესვლა“

აფხაზ. ა-ლალა-რა „შესვლა, გარევა“, დგ-ლალა-ნგ „გავლილი“, ია-ლალ-ო-მ „არ გადის“

აფხაზურ-ქართული იზოგლოსია, რომელიც ნ. მაჭავარიანმა შეაპირისპირა [მაჭავარიანი 2015 : 23]. აღწერილ ძირ-ფუძეთა ეტიმოლოგიური კავშირი რეალური ჩანს, რასაც ნახურ ენათა მასალაც მხარს უჭერს, შდრ.: ჩეჩნ. ლდეღ-არ „სვლა“, ინგუშ. ლელ-უო „id“, წ.-თუშ. ლალ-არ „გავლა, დავლა“, ლალ-დარ „წაყვანა, გატარება“ [ჩუხუა 2008 : 389]“. (ჩუხუა 2017: 249)

ყა / გ „მჭიდროდ მიკრული“ შდრ.: ქართ.: ყუნჭ / ყუნწ / ყუა

კნ / გ // კვნ „დაკიდება“ შდრ.: ქართ.: სკნელ / კნელ

გგდ / გ „მკერდზე“, „გულის ფიცარზე“, სიბრტყეზე“, „ზედ“... შდრ.: ქართ.: გული, მეგრ. გური, სვან. გუი, გუ ...

გგლა ლოკალური პრევერბი, მომდინარეობს აგვ „გული“ ლექსემისაგან. ა-ნა-გგლ-ოტ? „შიგ ჩაგდებული სადაა?“ (მაჭავარიანი 2020 : 19).

გგდგ „მკერდზე“, „გულის ფიცარზე“, „სიბრტყეზე“, „ზედ“ შინაარსის შემცველი ფუძე-წინდებული: ან ლბჭგ დგ-ლ-გგდ-ღგრღღალეიტ „დედამ ბავშვი გულში მაგრად ჩაიკრა“ (ლომთათიძე 1982: 41). (მაჭავარიანი 2020 : 19).

გაშა „საწყალი“ ნაწილაკი დანანებას გადმოსცემს დამოუკიდებლად ხმარებული ან ზმნის ფორმაში ჩართული: დგ-ფს-გაშე-აჰ „მოკვდა საწყალი“. მისი სიტყვასიტყვითი მნიშვნელობა უნდა იყოს ასეთი: გა+შა , რომელშიც სიტყვის პირველი ნაწილი „გული“ ლექსემაა, მეორე კი უნდა იყოს -შა დანიშნულების ელემენტი, რომელიც თვისებას გამოხატავს და რომლის ამოსავლადაც ჩვენ „ფეხი“ ლექსემა მიგვაჩნია (მაჭავარიანი 2018 : 87). (მაჭავარიანი 2020 : 20).

„ს.-ქართვ. *გუილ- „გული“

ქართ. გულ-ი

ზან. (ლაზ.) გურ-ი → // გუ-ი, მეგრ. გურ-ი „გული“

სვან. გუი, გუ (მრავლ. რ. გუტ-არ) ლშხ. „გული“

ქართული გულ- ძირის კანონზომიერი ფონემური შესატყვისია ზანური გურ-, ხოლო ყველაზე სრული სვანური ალომორფი ლაშხურ გუტ-არ მრავლ. რ. ფორმაში ჩანს შემონახული, ანუ სვან. *გულ- → გუტ- → გუ // გუი [შდრ. ფენრიხი, სარჯველაძე 2000 : 155-156].

ს.-სინდ. *გუგ- „გული“

ადილ. გუგ, ყაბ. გუგ „გული“

უბიხ. გ`გ „გული“

აბაზ. გუგ, აფხაზ. ა-გუგ „გული“... (ჩუხუა 2017 : 164).

ვა / გ „გვერდით“ შდრ.: ქართ. გვერდი

ვა ლოკალური პრევერბი, რომელიც მომდინარეობს ავარა „გვერდი“ ლექსემისგან, გამოხატავს „გვერდზე დ-რ-ვოუპ „ის (ად.) მათ გვერდითაა“. (მაჭავარიანი 2018).

კ / გ „გარშემო“, „ირგვლივ“ შდრ.: ქართ. ცე-კვ-ა, გარშემო შემოვლა,

კ(გ) – „გარშემო, ირგვლივ“ მნიშვნელობის მქონე ლოკალური პრევერბი: ავარა ა-კ-გ-რ-შეძტ „ღობე შემოავლეს“ (ლომთათიძე 1982: 45).

მლა / ბლა / გ „წელზე“, შდრ.: ქართ. ჩა-ბლა-უჭება

მლა- „წელთან დაკავშირებული“ ფუძე-წინდებული, რომელიც მომდინარეობს სიტყვისაგან - აბლა „ზურგი“: ი-მლა-ზ ანპანშალა „არდაგითა მით, რომელი მოერტყა“...(მაჭავარიანი 2020 : 34).

„ს.-სინდ. *ბგლ-ა „წელი“

ადილ. ბგ, ყაბ. ბგ „წელი“

აბაზ. ბლა, აფხაზ. ბლა „წელი“...

(ჩუხუა 2017 : 267).

ჟ „ზედ (გდებით, ცემით)“, შდრ.: ქართ. ზვავი / ჟვავი, შვავი, ჟვეტა,

შვეტა, მეგრ.: ზვე „ზვავი, ზვავად მოსული (ბალახი, სარეველა), სვან.:

ჟი „ზე, ზედ“...

ჟ „ზედ (გდებით, ცემით)“ მნიშვნელობის მქონე ფუძე-

წინდებული: არ რგ-ჟ-ლეძტ „ჯარმა მათზე იერიში

მიიტანა“(ლომთათიძე 1982:55).

დასკვნა

ლოკალური პრევერბები დამოუკიდებელ სიტყვათაგან მომდინარე მორფოლოგიური ოდენობებია, რომლებიც დროთა განმავლობაში თავიანთ ამოსავალ მნიშვნელობას დაშორდნენ და მოდალურ ელემენტებად ჩამოყალიბდნენ.

ეს ლექსიკური ერთეულები ენის უძველესი ფენის კუთვნილებაა.

ენაში ცალკეულ სიტყვათა ფორმირება და შემდგომ ამ სიტყვათა ცვეთის შედეგად მათგან მოდალური ელემენტების ჩამოყალიბება ხანგრძლივი პროცესია.

ასეთ ენობრივ უბანში იბერიულ - კავკასიურ ენათა შორის არსებული ერთობა განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანია, რადგან ლოკალური თუ სხვა შინაარსის მქონე მოდალური ელემენტები ენის ლექსიკური ფონდის უძველეს ნაწილს წარმოადგენენ.

ლიტერატურა

ლომთათიძე 1982 - ქ. ლომთათიძე, ლოკალურ პრევერბთა ძირითადი სახეობანი და მათი გაფორმება აფხაზურსა და აბაზურში, გამომცემლობა „მეცნიერება“, თბილისი.

მაჭავარიანი 2018 - ნ. მაჭავარიანი, აფხაზური -**შა** სუფიქსის ამოსავალი მნიშვნელობა და მისი სემანტიკური შესატყვისი ქართულში. იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერება ტ. XLVI, თსუ გამომცემლობა, თბილისი.

მაჭავარიანი 2019 (ა) - სვლა, სიარული, დენა ... (სემანტიკისა და სტრუქტურის საკითხები) ეტიმოლოგიური ძიებანი ტ. XVI, თსუ გამომცემლობა, თბილისი.

მაჭავარიანი 2019 (ბ) - ინსტრუმენტალისის -**ლა** სუფიქსის წარმომავლობისათვის აფხაზურში, არნ. ჩიქობავას საკითხავები XXX, (მასალები), თსუ გამომცემლობა, თბილისი.

მაჭავარიანი 2020 - ნ. მაჭავარიანი, აფხაზური ენის აფიქსები და მოდალური ელემენტები (გრამატიკული მიმოხილვითურთ), თსუ გამომცემლობა, თბილისი.

ჩუხუა 2017 - მ. ჩუხუა, ქართულ-ჩერქეზულ-აფხაზური ეტიმოლოგიური ძიებანი (მასალები იბერიულ-კავკასიურ ენათა ეტიმოლოგიური ლექსიკონისათვის), გამომცემლობა „საარი“, თბილისი.